

Зборник Института за педагошка истраживања
Година 53 • Број 2 • Децембар 2021 • 309–331
УДК 37.018.43:077(497.11)"2020"
37.091.3::78(497.11)"2020"

ISSN 0579-6431
ISSN 1820-9270 (Online)
<https://doi.org/10.2298/ZIPI2102309R>
Оригинални научни рад

НАСТАВА МУЗИЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА НА ДАЉИНУ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19 ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ НАСТАВНИКА

Ана Ристивојевић*

Универзитет у Београду, Србија, Факултет музичке уметности,
мастер теоретичар уметности

АПСТРАКТ

С обзиром на то да је пандемија COVID-19 условила нужност увођења онлајн наставе широм света, укључујући и Србију, систем музичког образовања је претрпео обимну трансформацију, а наставници су се суочили са низом препрека и изазова у раду. С тим у вези, у овом раду смо настојали да дамо јасан увид у наставну праксу која је реализована након што је проглашена пандемија. Тежило се ка идентификовању препрека у извођењу онлајн наставе музичких инструмената и предности које би, након завршетка пандемије, могле, према мишљењу наставника, бити интегрисане у традиционалну наставу. У истраживању у коме је учествовало 220 наставника основних музичких школа комбиноване су квалитативна и квантитативна анализа прикупљених података. Резултати су показали да наставници, посебно најмлађи, добро превазилазе потешкоће током онлајн наставе. Када је реч о потешкоћама с којима се сусрећу, наставници најчешће издвајају оне које су техничке природе, те неизводљив рад на техници савлађивања умећа свирања на инструменту, због изостанка непосредног контакта са ученицима. Готово сви наставници сматрају да ученици не могу у онлајн настави једнако добро напредовати као у непосредној. Ипак, у свом будућем раду наставници би задржали аудио и видео снимање сопственог и учениковог свирања, као и одржавање онлајн наставе у ситуацијама када су ученици болесни, или су из некога другог разлога изостали с наставе. Педагошка импликација рада односи се на потребу имплементирања технолошких решења која подржавају све аспекте инструменталне наставе, али и на интензивирање стручне подршке наставницима, посебно старијим наставницима у области компетенција које се тичу онлајн наставе.

Кључне речи:

настава музичких инструмената, настава на даљину, наставници, ученици, пандемија, COVID-19.

* E-mail: anciristivojevic@gmail.com

■ УВОД

Као релевантна одлика 21. века технологија поседује фундаменталан утицај на све аспекте модерног друштва. Мењајући не само данашње животно и радно окружење људи, технологија врши радикалне промене у сфери образовања, због чега је препозната као значајна детерминанта за унапређивање образовног система. Тако се, уз државну подршку многих европских земаља, усвајају стратегије повезане са дигиталним компетенцијама наставника и коришћењем дигиталних технологија у процесу наставе на даљину (European Commission, 2012). Процес наставе на даљину, односно онлајн (енг. online) наставе, као четвртог облика образовања о којем говори Афрић (Afrić, 2014), у потпуности се ослања на примену интернета посредством дигиталне технологије, док су наставник и ученик физички удаљени (Kentnor, 2015). Осим релативизације категорије простора, онлајн настава може подразумевати и временску дистанцу наставника и ученика, али то зависи од врсте двосмерне комуникационе технологије која се примењује у настави, то јест синхроне (директно праћење наставе уз помоћ видео и аудио конференција) или асинхроне комуникације (одложено праћење наставе путем имејла, форума за дискусију путем рачунара и тако даље). Како би што јасније биле размотрене могућности реалног подражавања активности инструменталне наставе путем комуникационих технологија, корисно је осврнути се, у кратким цртама, на њену специфичност. Инструментална настава подразумева индивидуални облик наставног рада, који захтева диференциране задатке, организоване у односу на предиспозиције, способности и могућности сваког ученика. Тиме се уједно усложњава процес образовног и васпитног рада наставника, јер он, осим институционално прописаних планова рада, израђује и индивидуалне наставне планове за сваког ученика, управљајући се њиховим психофизичким и културолошким структурама личности. Успостављајући што објективнију представу о ученику, кључну за усклађивање методичких средстава према реалним могућностима ученика, наставник уједно успоставља и спону разумевања са учеником. У целом процесу инструменталне обуке одговорност наставника се не своди само на ускостручно усавршавање ученика, већ се тиче и његовог утицаја на учениково понашање и васпитање. Како се у пракси показало, наставници могу да буду непристрасна „мирна лука” и у оним ситуацијама када ученици имају емоционалне или интерперсоналне проблеме (Vulfolk, Hјuz i Volkap, 2014). То је посебно изражено у инструменталној настави, током које је природа процеса рада, задатака и садржаја таква да постоје услови за развој блиског и присног односа, често одлучујућег за успешност ученика (Bogunović, 2010). Колико се специфичност и активности инструменталне наставе могу подржавати комуникационим технологијама, говоре одређена истраживања о којима ће у наставку бити речи. Наиме, практични аспекти наставе инструмента постулирају пре свега вербалну и визуелну комуникацију у

стварном времену и њихово што реалније подражавање, због чега коришћење синхроног вида комуникације има предност. Наравно, то не искључује примену асинхроног вида комуникације. С тим у вези, према налазима спроведених студија на тему онлајн наставе музичког инструмента, комбинација синхроне и асинхроне технологије се, уз услов развијених дигиталних компетенција наставника, показала као солидан начин за усвајање музичких знања и вештина (Damon & Rockinson-Szapiw, 2018; Enloe, Bathurst & Redmond, 2013; Karahan, 2014; Pike & Shoemaker, 2013). С друге стране, досадашња истраживања о реализовању инструменталне наставе на даљину указују на бројне изазове и потешкоће које подривају њену ефикасност, као што су: дефицит интеракције са наставником који може демотивишуће деловати на ученика (Kousoupidou, 2014), лош квалитет аудио и видео преноса (Kruse Harlos, Callahan & Herring, 2013; Ververis & Apostolis, 2020), њихово кашњење због чега најизазовнији део наставе представља назначавање ритма, те заједничко музицирање (Brändström, Wiklund & Lundström, 2012), недовољно изграђене дигиталне компетенције наставника, техничка опремељеност ученика и наставника (Kousoupidou, 2014), као и недостатак конкретне подршке државних органа у вези са реализовањем онлајн наставе (Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer, 2021).

Таква подршка је посебно важна у ситуацији која је погодила читав свет. Наиме, након што је проглашена пандемија изазвана болешћу COVID-19, целокупан васпитнообразовни рад на свим нивоима морао се одвијати искључиво онлајн путем. Неприпремљеност за изненадни прелазак са непосредне на онлајн наставу, због које су наставници били „под притиском” да се брзо прилагоде новом систему рада (Schiavio, Biasutti & Antonini, 2021), нужно је проузроковала бројне потешкоће са којима су се наставници током пандемије суочавали.

Стога, налази бројних међународних студија у чијем је фокусу било испитивање инструменталне наставне праксе у музичким школама након проглашења пандемије указују на недовољну припремљеност наставника за извођење онлајн наставе, те на податак да је прилагођавање новим условима рада било обележено недостатком материјалних и методолошких ресурса, као и конкретних упутстава државних органа (Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer, 2021); Daubney & Fautley, 2020; Encarnação, Vieira & Brunner, 2021). С тим у вези, чак 62% наставника широм Шкотске изјаснило се да нису адекватно били припремљени за реализацију онлајн наставе (Moscardini & Rae, 2020). С друге стране, резултати истраживања, које је спровело Удружење Краљевских музичких школа (ABRSM, 2020), односно, водећа светска организација из области музичког образовања, показују да је 87% наставника углавном задовољно својим прилагођавањем новим условима рада. Ипак, 93% наставника из истог узорка се, користећи синхроне комуникационе технологије у настави, сусрело са лошим квалитетом звука и слике током видео-позива, па је самим тим, како

кажу, процена учениковог рада и напретка била отежана. Такође, наставници су нагласили своју забринутост за оне ученике којима је био проблем да пронађу мирно место за реализацију неометане наставе (ABRSM, 2020). Забринутост по питању прилагођавања ученика новим условима рада изразили су и наставници који су учествовали у другим истраживањима (Cheng & Lam, 2021). У јуну 2020. године спроведена је студија чији су учесници били наставници инструменталне наставе из 48 музичких школа у Грчкој. Лош квалитет слике, а посебно звука током видео-позива онемогућавао је наставницима да имају што јаснији увид у свирање својих ученика. Описујући детаљно техничке проблеме приликом видео-позива, наставници су истицали одређене проблеме, као што су фреквентно прекидање звука и нечујност тонова како високих, тако и ниских фреквенција. Наиме, платформа *WebEx* за реализацију онлајн наставе, коју је Министарство просвете Републике Грчке званично препоручило, била је, према мишљењу наставника, неприкладна за реализацију часова музичког инструмента. Како сматрају, проблем лежи у томе што је дата платформа, која се користи у настави, прилагођенија преносу говора а не музике. Тако је већина наставника морала да додатно примени и асинхрони вид комуникације са ученицима који су им, између осталог, слали аудио и видео записе свог свирања. Захваљујући овом систему рада, наставници су имали снимке на основу којих су могли у целости да чују учениково свирање и анализирају његов рад (Ververis & Apostolis, 2020). Из истих разлога, ову праксу су, након што је проглашена пандемија болести COVID-19, примењивали и наставници у Португалу, Немачкој и Турској (Encarnação, Vieira & Brunner 2021; Kivi, Dimitra, Sezen & Hatice, 2021). Поред лошег квалитета звука и слике током синхроног вида комуникације са ученицима, слаб интернет сигнал био је још један чест проблем који се појављивао током реализовања онлајн наставе (Encarnação, Vieira & Brunner 2021; Medňanská & Strenáčiková, 2021; Ververis & Apostolis, 2020). Ипак, највећи проблем који наставници једногласно истичу јесте недостатак непосредног контакта са ученицима који је пресудан за рад на техници савлађивања умећа свирања на музичком инструменту. Спровођење методичких поступака у раду на активацији и аутоматизацији одговарајућих физичких покрета није изводљиво у онлајн окружењу. На пример, погрешан положај тела ученика и/или руке током свирања не може бити коригован уколико наставник није физички присутан на часу (ABRSM, 2020; Encarnação, Vieira & Brunner, 2021; Kivi, Dimitra, Sezen & Hatice, 2021; Medňanská & Strenáčiková, 2021; Ververis & Apostolis, 2020). Штавише, као репрезентативни пример издвојићемо следећи одговор наставнице виолине: „Поставка ученикове руке током свирања музичког инструмента се постепено погоршавала, а ја нисам могла физички да присуствујем часу и да му на адекватан начин помогнем” (Ververis & Apostolis, 2020:8). С обзиром на то да је овај проблем чест разлог за став наставника да онлајн настава не може у потпуности заменити непосредну наставу (Moscardini & Rae,

2020), можемо рећи да је примена технологије у инструменталној настави још увек у својој развојној фази. Да одређени приступи који добро функционишу у непосредној нису обавезно ефикасни у онлајн настави, говоре и радови који су публиковани у Србији. Уз коришћење квалитативних и квантитативних методолошких приступа радови су, истражујући различите аспекте дистанционе наставе у музичким школама (Ačić i Nedeljković, 2021; Škojo i Ristivojević, 2021), показали да је настава на даљину послужила сврси у ванредним епидемијским околностима. Ипак, према мишљењу наставника, реализацију исхода наставе у пуном опсегу су отежавале бројне потешкоће, од којих су најучесталије ограничена интеракција са ученицима, технички проблеми, као и недовољна припремљеност наставника за извођење онлајн наставе (Ačić i Nedeljković, 2021; Škojo i Ristivojević, 2021). Имајући у виду сличност резултата који су добијени у истраживањима реализованим у другим државама са налазима испитивања која су спроведена у Србији, увиђамо да су околности у оквиру којих се одвијала музичка настава током пандемије довеле до сличних потешкоћа са којима су се наставници у дистанционој настави суочавали.

С обзиром на резултате наведених истраживања чији је истраживачки контекст једнак ономе у којем је спроведено наше истраживање и имајући у виду одлуку Владе Републике Србије о обустави реализовања наставе („Službeni glasnik RS”, br. 30/20), као и чињеницу да дотад савремена технологија није била посредник између наставника и ученика у редовној настави музичких инструмената, желели смо да стекнемо што јаснији увид у искуства наставника и наставну праксу која је спроведена након што је проглашена пандемија болести COVID-19. С тим у вези, тежило се ка идентификовању препрека у извођењу онлајн наставе и предности које би, према мишљењу наставника, могле бити интегрисане у традиционалну наставу након завршетка пандемије.

■ МЕТОДОЛОГИЈА

Циљ овог истраживања јесте да утврдимо какво мишљење имају наставници музичких инструмената, који су запослени у музичким школама о извођењу наставе на даљину и да ли се њихова мишљења разликују с обзиром на њихову старосну доб. Поред тога, желели смо испитати са којим су се препрекама сусрели наставници приликом реализовања наставе на даљину у почетном периоду трансфера целокупне наставе у онлајн окружење, као и предности ове наставе које би, према мишљењу наставника, требало задржати у будућем раду. Имајући у виду наведени циљ, али и на основу детаљне анализе релевантних истраживања (ABRSM, 2020; Buabeng-Andoh, 2012; Cox, Preston & Cox, 1999; Encarnação, Vieira & Brunner, 2021; Kivi et. al., 2021; Medňanská & Strenáčiková,

2021; Moscardini & Rae, 2020; Ververis & Apostolis, 2020), дефинисали смо следећих шест истраживачких задатака: (1) уврдити како су се наставници прилагодили извођењу наставе музичког инструмента на даљину; (2) утврдити постоји ли статистички значајна разлика у мишљењима наставника о њиховом прилагођавању при реализацији наставе на даљину с обзиром на њихову старосну доб; (3) које начине реализовања онлајн наставе наставници најчешће користе и како их користе; (4) испитати мишљење наставника о томе могу ли ученици да у настави на даљину подједнако напредују као у непосредној настави и ако не могу, шта је разлог томе; (5) идентификовати доминантне потешкоће са којима су се наставници сусрели приликом реализације наставе на даљину; (6) испитати мишљење наставника о могућностима онлајн наставе које би потенцијално задржали у будућој наставној пракси.

Узорак истраживања чини 220 наставника (168 – 76,36% испитаница и 52 – 23,64% испитаника) инструменталне наставе који су запослени у музичким школама. Наставници из тридесет четири града из Србије реализују наставу клавира, виолине, флауте, гитаре, кларинета, хармонике, виолине, виолончела, трубе, обое, саксофона, контрабаса, удараљки и харфе. Узорак је формиран поделом наставничке популације у четири групе. Прву групу, која је уједно и најбројнија (96 – 43,64%) чине наставници који имају 34 године или мање година (А). Нешто мањи број наставника (64 – 29,09%) чини другу старосну групу од 35 година до 44 године (Б), трећу (40 – 18,18%) од 45 година до 54 године (В). Најмање је наставника (19 – 8,64%) који припадају старосној доби од 55 и више година (Г).

Током истраживања користили смо одговарајуће поступке и инструменте за прикупљање података. Примењен је поступак анкетања, при чему је као инструмент коришћен анкетни упитник. Анкетања је било анонимно. Први део упитника су чинила питања којима су прикупљени социодемографски подаци о наставницима: пол, старосна доб, занимање, место или град у коме се налази музичка школа у којој су наставници запослени. Да бисмо прикупили податке који се односе на истраживачке задатке, други део упитника је имао седам питања, од којих су три била затвореног, а четири отвореног типа. Напоменули бисмо да питања отвореног типа, у којима се од испитаника тражило да напишу одговоре својим речима, нису садржала претходно понуђене опције, па је тиме обезбеђен богат и вредан материјал за анализу. У оквиру прва два истраживачка задатка наставницима је постављено питање о њиховом прилагођавању приликом реализације онлајн наставе. Питање је било затвореног типа и садржало је 8 тврдњи које су наставници, на Ликертовој скали са пет алтернатива слагања (1 – уопште се не слажем, 2 – претежно се не слажем, 3 – нити се слажем, нити се не слажем, 4 – слажем се, 5 – у потпуности се слажем), процењивали. Како бисмо прикупили податке који се односе на трећи истраживачки задатак, формулисана су два питања. Прво питање затвореног типа,

које је садржало понуђене одговоре – платформе и апликације, било је усмерено ка идентификацији доминантног начина реализовања дистанционе наставе. Друго питање отвореног типа односило се на начин на који су наставници користили сервисе за које су се у претходном питању определили. Прикупљање података за четврти истраживачки задатак реализовано је кроз још два питања: затвореног типа у којем су се испитаници потврдно или одречно изјашњавали о томе може ли ученик да напредује у настави на даљину, те питања отвореног типа у вези са разлозима њиховог одречног одговора. Да бисмо прикупили податке за последња два истраживачка задатка, упитник је заокружен са два питања отвореног типа. Питања су била усмерена ка идентификовању доминантне потешкоће са којом су се наставници сусрели у онлајн настави, као и њеним могућностима које би наставници евентуално задржали у својој будућој пракси.

За обраду и процену података коришћена је квантитативна и квалитативна анализа. На добијеним резултатима су израчунати основни дескриптивни параметри, а примењени су и одређени поступци инференцијалне статистике. За статистичку обраду података коришћен је програм SPSS Statistics V26. За упоређивање разлика у одговорима с обзиром на старосну доб наставника коришћен је непараметарски Крускал-Валисов тест (H) (Орић, 2010; Petz, 2007) уз статистичку значајност на нивоу од 0,05.

Будући да смо одлучили да користимо случајни узорак, закључци се, наравно, не могу генерализирати на целој популацији наставника музичких инструмената који раде у музичким школама. Ипак, из истраживања се могу извући неки закључци. Истраживање је реализовано путем *Google* упитника уз поштовање добровољне партиципације наставника. Осим што је дистрибуиран на друштвеним мрежама у трајању од две недеље, упитник је у електронској форми послат стручним сарадницима музичких школа у Србији, а потом су их они проследили наставницима.

■ РЕЗУЛТАТИ

Наставнике смо замолили да изнесу своја мишљења о томе како су се прилагодили реализацији онлајн наставе музичких инструмената након што је проглашена пандемија болести COVID-19. Већина наставника наводи да се успешно прилагодила: кад је у питању планирање наставе на даљину ($M = 4,08$), реализација сарадње и комуникације са ученицима ($M = 4,05$) и родитељима ($M = 4,00$), те рад на техничким уређајима ($M = 4,00$). Нешто мањи број наставника наводи да има потребне техничке услове за реализацију наставе на даљину ($M = 3,84$). Више од половине наставника сматра да је новим начином рада веома

тешко спровести оцењивање исхода учења јер недостаје потпуни увид у реалне активности ученика ($M = 3,85$) и да се много више времена улаже у припрему наставе на даљину ($M = 3,63$). Поред тога, наставници нису потпуно задовољни подршком и помоћи надлежног министарства у домену организовања наставе инструмента на даљину ($M = 2,69$). Највеће распршење у одговорима добили смо за тврдње о поседовању техничких услова за реализацију наставе инструмента на даљину и времену које наставници улажу у њену припрему ($\sigma = 1,21$), а најмање за одговоре који се односе на задовољство подршком и помоћи ресорног министарства у вези са организовањем онлајн наставе ($\sigma = 0,98$). С обзиром на добијене резултате, можемо рећи да су наставници генерално задовољни сопственим извођењем онлајн наставе, али не и подршком и помоћи коју им пружа надлежно министарство што нас наводи на мишљење да су наставници углавном сами превазилазили потешкоће у домену нових аспеката подучавања.

Наставнике смо према старосној доби поделили у четири групе: наставници од 34 године и мање (А), од 35 година до 44 године (Б), од 45 година до 54 године (В), затим 55 и више година живота (Г). Упоредили смо њихова мишљења о томе како су се, током прва три месеца, прилагодили реализацији онлајн наставе музичких инструмената. Резултати су показали да су најмлађи наставници најзадовољнији својим познавањем рада на техничким уређајима ($M = 4,32$) и у односу на остале групе наставника, најчешће истичу да имају све потребне техничке услове за реализацију наставе на даљину ($M = 4,14$). Такође, најмлађи наставници су нешто више од својих старијих колега задовољнији својим планирањем онлајн наставе ($M = 4,28$), те сарадњом и комуникацијом са ученицима ($M = 4,14$) и родитељима ($M = 4,10$). Најстарији наставници наводе да, за разлику од припреме непосредне наставе, улажу више времена у припрему онлајн наставе ($M = 4,15$). Посматрано уопштено, сви наставници, посебно они најстарији ($M = 2,32$), нису задовољни подршком коју им надлежно министарство пружа у вези са организовањем наставе музичких инструмената на даљину.

Применом Крускал-Валисовог Н-теста проверили смо постојање статистички значајне разлика у одговорима наставника у односу на старосну доб. Тестирање је указало на постојање статистички значајне разлике на нивоу 0,05 за изјаве о познавању рада на техничким уређајима ($H = 31,135, p = 0,000$) и поседовању потребних техничких услова за реализацију наставе на даљину ($H = 11,924, p = 0,008$). За изјаву *Задовољан сам својим познавањем рада на техничким уређајима* утврђена је статистички значајна разлика између 1. и 2. групе ($H = 4,605, p = 0,032$), 1. и 3. групе ($H = 7,223, p = 0,007$), 1. и 4. групе ($H = 27,873, p = 0,000$), 2. и 4. групе ($H = 14,450, p = 0,000$) и 3. и 4. групе ($H = 12,170, p = 0,000$). За изјаву *Имам све потребне услове за реализацију наставе на даљину* утврђена је статистички значајна разлика између 1. и 2. групе ($H = 5,961, p = 0,015$), 1. и

3. групе ($H = 7,393, p = 0,007$) и 1. и 4. групе ($H = 5,400, p = 0,020$). С обзиром на добијене резултате, можемо рећи да најмлађи наставници најбоље познају рад на техничким уређајима, као и да имају потребне техничке услове за реализацију онлајн наставе. За остале изјаве нисмо утврдили постојање статистички значајне разлике с обзиром на старосну доб наставника.

За реализацију наставе музичких инструмената на даљину наставници користе различите платформе и мобилне апликације, а најчешће *Viber* (193 – 64,33%), *Skype* (116 – 38,67%), *WhatsApp* (90 – 30%), *Zoom* (81 – 21%) и *Google Classroom* (68 – 22,67%). Будући да је апликација *Viber* једна од најкоришћенијих у сврху комуникације у свакодневици, овај резултат не изненађује.

Табела 1: Платформе које наставници користе за реализацију наставе на даљину

Начин реализовања наставе на даљину	f	%
Viber	173	78,64
Skype	98	44,55
WhatsApp	66	30,00
Zoom	51	23,18
Google Classroom	44	22,00
Microsoft Teams	30	13,64
Yammer	23	10,45
YouTube kanal	21	9,55
Messenger	18	8,18
Google Duo	15	6,82
Електронска пошта	13	5,91
Телефон	7	3,18
Edmodo	2	0,91

На питање отвореног типа *Објасните нам, на који сте начин одабране платформе и мобилне апликације користили у настави на даљину* одговорило је 80% наставника. С обзиром на то да су се часови музичких инструмената одвијали искључиво у реалном времену, наставници су у ту сврху користили оне сервисе који пружају могућност синхроног вида комуникације (видео-конференције). Међутим, сагледавајући у својим одговорима проблеме у синхроном

виду комуникације, као што су лош квалитет звука и слике, њихово фреквентно прекидање, те повремена међусобна неусаглашеност, већина наставника је додатно примењивала асинхрони вид комуникације са ученицима. Како кажу, због повремених немогућности да приликом видео-позива у потпуности и без прекидања чују учениково свирање, наставници су замолили своје ученике да сниме аудио-визуелни запис свог извођења и да им пошаљу. На тај начин су наставници могли да, како истичу, детаљно анализирају учеников рад и да на основу тога саопште ученику прецизну повратну информацију и даља упутства за рад. Поред тога, наставници практикују слање снимака сопственог свирања да би ученици, који за време онлајн часа нису најбоље разумели одређене садржаје, могли и по неколико пута да преслушају снимак и да не остану ускраћени за потребна знања. Такође, асинхрони вид комуникације са ученицима је реализован путем порука преко дигиталних медија (писање повратних информација о свирању на основу аудио-визуелног снимка који је ученик послао, слање нотног материјала, обавештења, договора и слично).

Када држим час, најчешће га држим преко Вибера, преко видео-позива, а поред тога, ученик ми често између часова шаље снимке како свира па му ја напишем шта треба да исправи, или му то кажем када се види мо на часу. Поред тога, порукама се договарамо око термина за час ако нешто искрсне, шаљем, преко мејла, Вибера, (шта ко има) ноте, обавештења и слично (Београд; 29 година, флаута)

Ја углавном предајем преко Вибера јер то скоро данас сви имају и користе, понекад Skype, Google classroom... Између часова често шаљем ученику снимак шта треба да исправи ако видим да је остало нешто нејасно... То је корисно јер ученик може неколико пута да премота снимак који сам послала. Такође, ученик шаље и мени, јер тако могу да чујем све од почетка до краја, без прекидања, што на часу преко ових апликација некада и није баш могуће! (Крушевац; 45 година, клавир)

Часове искључиво држим путем видео-конференције. Некада преко Вибера, некада преко Скајпа, Зума... зависи од ученика, чиме располаже. Мада, ми не радимо само тада, јер ученик мора редовно да ми шаље снимке свог свирања које после опширно коментаришем и анализирам у мејловима, додајући примере вежбица и слично. (Нови Сад; 34 године, виолина)

Преко видео позива држим часове. Између часова шаљем програм који ученик треба да научи, дописујем се са њима и са родитељима, извештавам о напредовању ученика и тако даље. Шаљем видео и аудио снимке ученику, углавном преко Вибера, како би то неколико пута преслушавао, ако му на часу којим случајем није било све јасно... мада и како да му буде јасно када се често деси да звук и слика током видео позива

буду катастрофа, па морамо да се надвикујемо, поново успостављамо везу... (Београд; 42 године, кларинет)

Наставнике смо замолили да издвоје кључне потешкоће с којима се сусрећу током реализовања онлајн наставе. На ово питање троје наставника није дало одговор. Најдоминантније потешкоће су лош квалитет звука и слике приликом видео-позива (154 –70%) и слаба интернет конекција (63 – 28,64%). Проблем представљају још и штимовање одређених музичких инструмената на којима ученици свирају код куће, недостатак техничке опреме у домовима појединих ученика, као и неадекватни услови у којима слушају наставу. Истичемо, да су поједини наставници, објашњавајући проблеме са којима су се суочавали, нагласили своје незадовољство које се тиче подршке надлежног министарства.

То су лош интернет сигнал и услови рада (аудио и видео касне и већином онемогућавају нормалан проток часа уживо, а понекад се снимци шаљу веома sporo), неколицина ученика нема инструмент за вежбање, већина ученика нема таблет/лаптоп, а ови које су добили од школа су у лошем стању и лошег су квалитета. Неки ученици немају свој инструмент, па континуитет наставе из учионице је самим тим немогућ. Опет, неки ученици имају инструменте лошијег квалитета па и то ремети наставу... Генерално, док се ми се сналазимо како знамо и умемо, министар уопште не посвећује довољно пажње уметничким подручјима. (Ниш; 55 година, виолончело)

Интернетске везе су понекад слабе, звук и видео су лошег квалитета, па ни о темпу свирања немам реалну слику јер се стално нешто убрзава или успорава. Такође, звук је извитоперен и јако пазим да ученике не повредим неким коментаром о њиховом свирању. Проблем је и то што млађи ученици који свирају виолину, не могу сами да се наштимују и тада је уопште немогуће да свирају. За то је потребан наставник. Све што сам урадила у задњих 6 недеља у онлајн настави, у реалној бих направила за 15 дана и због тога сам фрустрирана (Нови Сад; 37 година, виолина)

Лош звук да не могу у потпуности да чујем шта то ученик свира. О динамичким детаљима и да не говорим...премало професионалних дигиталних алата који стоје на располагању ученицима и наставницима, лоша интернетска веза, за овакав тип наставе сваки ученик и наставник требао би имати на располагању врхунску студијску аудио и информатичку опрему (микрофони, каблови, монитори, звучне картице, снажни рачунари...) уз подршку и помоћ државе. У ситуацији у којој смо се нашли, Министарство је потпуно игнорисало чињеницу да у Србији постоје уметничке школе на које се не могу применити њихова упутства. (Београд; 43 године, гитара)

Поред тога што је звук ужасан преко видео-позива, неки од мојих ученика имају клавир у дневном боравку, где остатак породице борави током часа. Мислим да то ремети рад мојих ученика! Не могу да се адекватно сконцентришу. За час је потребан апсолутан мир. Такође, због лоше интернет везе и кашњења звука немогуће је квалитетно одрадити поједине аспекте у настави. Рецимо, рад на ритму... а због лошијег звука страда и рад на динамици. (Трстеник; 29 година, клавир)

На питање *Сматрате ли да ученици могу радом и учењем у настави на даљину напредовати једнако као у непосредној настави?* већина наставника (203 – 92,27%) одговорила је негативно, док тек 7,73% наставника сматра да ученици могу једнако напредовати. Поделивши одговоре с обзиром на старосну доб наставника, добили смо резултате који су показали да је већина (ДА – 18; 18,75 %; НЕ – 78; 81,25%) најмлађих наставника (34 године и мање), који иначе показују да боље познају рад на техничким уређајима него њихове старије колеге, изражава мишљење да ученици не могу једнако напредовати у онлајн настави као у непосредној. С тим у вези, веће поверење у напредовање ученика током наставе на даљину показују наставници из треће (од 45 година до 54 године; ДА – 10; 25%; НЕ – 30; 75%) и четврте групе (55 и више година; ДА – 4; 21,05%; НЕ – 15; 78,95%), док наставници из друге групе (од 35 година до 44 године) најмање верују у напредовање ученика у оквиру наставе на даљину (ДА – 10; 15,63%; НЕ – 54; 84,38%).

Наставнике, који сматрају да ученици радом и учењем у настави на даљину не могу напредовати једнако као у непосредној настави, замолили смо да наведу разлоге због којих имају такво мишљење. Како је за учење структуре музике, према речима Алана Фрејзера, канадског пијанисте и педагога, неопходно максимално кинестетичко богатство и јасноћа (Frejzer, 2011:388), тако наставници као доминантан разлог истичу недостатак непосредног контакта са ученицима. Како кажу, непосредан контакт представља кључни услов за решавање проблема израђивања техничко-извођачких навика ученика (посебно почетника), то јест усавршавање правилног држања тела за инструментом како би се избегле неугодне пратеће појаве неправилног вежбања (повреде тетива, мишићна укоченост), затим положаја, координације и гипкости руку при свирању чија је аутоматизација суштински значајна за постизање лепог и изражајног тона. Поред реченог, наставници су се осврнули на недостатак невербалне комуникације у онлајн настави, кључног елемента, како кажу, за правилно интерпретирање емоција и ставова ученика, које је, између осталог, релевантно за смањење ризика од неспоразума приликом преношења информација. Нешто мањи број наставника истиче проблем штивовања инструмената и мењање жица, као и немогућност ученика да, због лошег квалитета звука и слике током видео-позива, има уживо пробу са корепетитором. Наставници наводе следеће.

Пошто је за подучавање свирања битан контакт с ученицима, додиривање руку и слично, поготово код почетника је велико проблем. Рука полако постаје или укочена или млохава, прениска, превисока а ја нисам ту физички присутна да им помогнем. Стицање осећаја у прстима и рукама је немогућ без контакта са наставником! Поред тога, почетници не могу да се наштимују. (Београд; 55 година, виолина)

У учењу инструмента веома је важан директан контакт наставник-ученик. Ниједна платформа не обезбеђује веродостојан звук инструмента, наставник не може да чује и исправи ученику интонацију којом свира, као и динамичке нијансе, боју и прецизност артикулације. Такође, у савладавању извођачке технике, доста ствари се мора практично и уживо показати, иначе би слушањем инструкција на даљину, преко ноћи сви научили врхунски да свирају! (Крушевац; 34 године, флаута)

Лични додир, читање ситуације, близина ученика и њихових инструмената, увиђање детаља приликом свирања, нијансе звука, физичко указивање на текст, положај руку или инструмента, додир при демонстрацији или корекцији...само мали део низа ставки које не могу бити заступљене у онлајн настави а праве огромну разлику свака за себе. Такође, жива реч је жива реч, мимика, гестикулација, социјализација...све то утиче на развој и учење. (Београд; 47 година, харфа)

Није могуће остварити прави контакт са учеником, да кроз његов поглед препознајем да ли треба да додатно објасним фугуру, скок, или да применим неки други начин за решење потенцијалног проблема. Осим тога, ученицима, посебно почетницима, током учења инструмента треба 3D фидбек у развоју постуре и амбажуре у реалном времену. Дакле потребна је оживотворена, стварна настава. (Нови Сад; 47 година, клавир)

Настава инструмента је индивидуална и интерактивна. Ученици у таквој настави пуно лакше задржавају концентрацију у нормалним условима, када су у истој просторији с професором, него у настави на даљину. Одржавам наставу преко видео-позива, што је најсличније редовној настави, али се с истом не може упоредити, јер у учионици могу да посматрам ученика из свих углова и лакше му поправити држање инструмента и технику свирања. Исто тако, ученик може боље проучити и чути када му свирам пример како би он требао вежбати и свирати док смо у истој просторији, него у настави на даљину. Ту је још и чињеница да се позиви због лошег квалитета интернета коче и прекидају, звук и слика су лоши, па је немогуће је виртуално остварити потпуно задовољавајућу сарадњу двоје инструменталиста – ученика на гудачком инструменту и корепетитора за клавиром (успостављање темпа који

одговара ученику, активно слушање пратње...). То је једино могуће реализовати на заједничким пробама на којим су и корепетитор и ученик у непосредној близини (Ниш; 31 година, виолина)

На питање шта би из садашњег искуства одвијања наставе на даљину задржали у будућности, 37% наставника није препознало ниједну могућност или позитивну страну дистанционе наставе. Преостали већи број наставника (138; 63%) најчешће наводи могућност интернет комуникације са ученицима који, услед болести или других оправданих разлога, нису у могућности да присуствују у непосредној настави. Такође, овај вид наставе би, према речима нешто мањег броја наставника, требало применити у виду допунске наставе за ученике који имају одређене потешкоће у учењу, и у виду додатне за даровите ученике. Како даље наводе, наставници би у будућој пракси задржали могућност размењивања аудио и видео материјала, како учениковог свирања, тако и свог, у циљу решавања неких пороблема које ученик има при вежбању. Наставници су посебно истакли да је за ученика снимање сопственог свирања веома корисно, јер би тиме упоређујући и детаљно анализирајући своје снимке, развијао степен осамостаљености и способности за самопроверавање и самооцењивање. Такође, наставници сматрају да ученици више вежбају уколико су родитељи чешће укључени у онлајн наставу. Наиме, родитељи често снимају млађу децу док свирају и шаљу снимке наставницима. Наставници наводе и следеће.

Одржавање додатне и допунске онлајн наставе за даровите ученике или ученике који имају потешкоћа у савладавању градива. Задржао бих могућност слања видео и аудио снимака, јер бих по тим снимцима које ми ученици шаљу могао да видим да ли су вежбали или нису. Допада ми се и то да родитељи пуно више учествују у настави јер их слушају и снимају и ученици више вежбају кад их родитељи снимају. (Трстеник; 38 година, клавир)

Веома је корисно када ученицима шаљем свој снимак одређеног дела композиције, или композиције у целости, који њима служи за коректив у раду. Такође, они се сами снимају и успоређују своје снимке. На тај су начин доведени у ситуацију да се више слушају и проверавају, осамостаљују се и развијају критички осврт на сопствено свирање. (Београд; 47 година, флаута)

Дефинитивно бих задржала наставу на даљину у служби упутне провере или решавања неких проблема које ученик има при вежбању. Као наставница сматрам да је ово свакако једно ново и позитивно искуство, само ми се чини да је требало да на самом почетку наставе добијемо јединствена упутства о начину извођења наставе на даљину од неке 'крвне' организације. (Нови Сад; 54 године, виолина)

■ ДИСКУСИЈА

За време ванредног стања, након што је проглашена пандемија изазвана болешћу COVID-19, музички систем образовања Републике Србије је претрпео обимну трансформацију. У веома кратком времену, музичко образовање прелази на систем дистанционе наставе која је, поред савремених метода и облика рада, донела потпуно нове дидактичке захтеве усмерене ка новијим медијумима. Следом тога, узевши у обзир новонасталу ситуацију у систему музичког образовања, као и резултате релевантних истраживања која су се бавила функционисањем музичког система током ванредног стања, желели смо да сагледамо како је онлајн настава музичких инструмената, из перспективе наставника музичких школа, функционисала у Србији.

Према резултатима добијеним на основу упитника, наставници су се, упркос бројним потешкоћама, уопштено говорећи, добро прилагодили извођењу наставе на даљину, одржали су комуникацију са ученицима и донекле очували „виталне функције” музичког образовног система. Ипак, наставници нису у потпуности задовољни подршком и помоћи коју им пружа надлежно министарство у вези са организовањем наставе инструмента на даљину. Иако је ресорно министарство, убрзо по обустављању непосредне наставе у школама, понудило одређена решења за наставак рада школа у отежаним условима, образовни процес је, према речима наших наставника који су учествовали у нашем истраживању, био недовољно координиран, те је готово искључиво зависио од њихових могућности. Вероватано су разлог за ову ситуацију биле новонастале околности које су наметнуле ресорном министарству једини циљ – да се, између осталог, крај школске године заврши у предвиђеном року. Иако је одговоран, систем је ипак гломазан и спор, па би стога и школе требало да израде одређене проактивне стратегије, како би онлајн настава музичког инструмента што успешније била реализована. С тим у вези, након нормализације ситуације, одмах би требало радити на дигиталној трансформацији музичког образовања, јер се она не може само „накалемити” на постојећи начин рада у музичким школама. Тај начин рада се мора другачије сагледати и суштински реорганизовати.

Анализирањем истраживања о инструменталној настави на даљину током периода пандемије, нисмо наишли на податке који указују на мању техничку компетентност старијих наставника, али смо се зато ослонили на резултате старијих истраживања чији су резултати указали да су техничке вештине наставника већим делом генерацијски условљене (Buabeng-Andoh, 2012; Cox, Preston & Cox, 1999). Наиме, када је реч о старосној доби наставника, млађи наставници су се, за разлику од старијих наставника успешније прилагодили реализацији наставе на даљину, посебно када је реч о коришћењу техничких уређаја и поседовања техничких услова за рад. Имајући у виду да недостатак техничких

услова о којима извештавају старији наставници може бити узрокован проблемом њиховог слабог познавања и начина коришћења савремених технологија, а следом тога прековременог рада и труда за припрему онлајн наставе (што је и овим истраживањем потврђено), добијени податак не изненађује. Поред тога, узевши у обзир период школовања и одрастања млађих наставника, не чуди нас ни податак да они, за разлику од старијих колега, поседују више техничких вештина. Имајући ове резултате у виду, важно је истаћи потребу за интезивирањем стручне подршке наставницима, посебно старијим, у области компетенција које се тичу наставе на даљину. Такође, неопходно је интезивирати и финансијску подршку наставницима, ако имамо у виду дефицит њихових техничких ресурса, који су неопходни за ефикаснију реализацију онлајн наставе.

Када је реч о начинима реализације наставе на даљину, резултати су показали да наставници користе платформе и апликације које пружају могућност и синхроног (видео-конференције) и асинхроног вида комуникације. Иако није намењена образовном процесу и не припада системима за онлајн учење, *Viber* се показао као највише коришћена апликација. Претпостављамо да је разлог за овакве резултате претходно познавање алата за комуникацију које су наставници и ученици, још пре пандемије, користили у свакодневном животу.

Описујући систем подучавања, наставници су истакли да се час музичког инструмента одвијао искључиво у реалном времену, док су се активности које су чиниле асинхрони вид међусобне комуникације одвијале између часова (размена аудио и видео записа учениковог и наставниковог свирања, слање нотних материјала, писаних повратних информација и других обавештења). Главни разлог за укључивање асинхроног вида комуникације у виду слања аудио и видео снимака свирања ученика јесте надомешћивање недостатка доброг квалитета слике и звука током видео-позива, због чега наставници нису могли, између осталог, да имају јасан увид у рад својих ученика. С тим у вези, захваљујући аудио и видео снимцима које су ученици слали, наставници су имали могућност да у континуитету одслушају и детаљније анализирају свирање својих ученика. Такође, како би решили одређене проблеме које ученик има приликом вежбања, наставници су слали аудио и видео записе сопственог свирања, што су чиниле и њихове колеге из Грчке (Ververis & Apostolis, 2020).

Поред звука и слике који – приликом синхроног вида наставе, нису, како 75% наставника сматра, били довољно квалитетни за реализацију техничких, тонских и динамичких захтева – лошије интернет везе представљају следећу доминантну потешкоћу са којом се 23% наставника сусрело приликом реализовања онлајн наставе. Поред техничких проблема, наставници још издвајају лоше и раштимоване инструменте на којима ученици свирају код куће, те недостатак техничких, али и кућних услова ученика за рад, најпре у домену неометања наставе. На ове врсте проблема са којима су се наставници сусрели у онлајн настави музичких инструмената указали су и резултати поменутих

истраживања (ABRSM, 2020; Ververis & Apostolis, 2020). Даље, наставници су, приликом изношења проблема са којима су се током наставе на даљину суочавали, издвојили неостатак конкретних упутстава и подршке надлежног министарства, које је, према њиховим речима „...потпуно игнорисало чињеницу да у Републици Србији постоје музичке школе”. Проблем конкретних упутстава државних органа истакли су и наставници који су чинили узорак у другим истраживањима (Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer, 2021; Daubney & Fautley, 2020; Encarnação, Vieira & Brunner, 2021). С тим у вези, неопходно је напоменути да комплексност и специфичност наставе музичког инструмента намеће потпуно другачију методологију рада, те да понуђени приступи надлежног министарства за наставак рада школа у отежаним условима не функционишу у онлајн окружењу (на пример, приступи везани за формирања извођачке технике који су неизводиви без физичке присутности наставника), због чега нису ефикасни за развој музичких знања и вештина.

Поред тога, на питање, да ли ученици онда могу да, радом и учењем у тренутним условима за реализацију наставе на даљину, једнако напредују као у непосредној настави, 92% наставника је дало одречан одговор. Интересантно је да најмлађи наставници, без обзира на то што су се успешно прилагодили реализацији наставе на даљину, и то по питању коришћења техничких уређаја и независно од тога што су задовољни сарадњом и комуникацијом са ученицима, сматрају као и старије колеге да ученици не могу једнако добро напредовати као у непосредној настави. Разлози за овакав став су да, за разлику од непосредне, онлајн настави недостаје невербална комуникација, кључна за правилно интерпретирање емоција, ставова ученика и смањивање неспоразума приликом преношења информација. Даље, немогуће је остварити квалитетно заједничко музицирање ученика са корепетитором због технолошких потешкоћа, затим недостаје непосредан контакт са ученицима који је кључан услов за рад на техници савлађивања умећа свирања на музичком инструменту. Подучавање сваког инструмента, посебно у иницијалном периоду музичког образовања, изузетно је комплексно и захтева непосредан контакт са учеником, најпре у ситуацијама када се проверава поставка и држање инструмента, положај тела ученика, postura и опуштеност његових руку за време свирања. То је најдоминантнији разлог због којег и наши али и наставници из других земаља сматрају да ученици (најпре почетници) не могу да радом и учењем у настави на даљину једнако успешно напредују као у непосредној настави (ABRSM, 2020; Koutsoupidou, 2014; Ververis & Apostolis, 2020). Анализирањем поменутих истраживања, нисмо наишли ни на какве ставове који би упућивали на потенцијално технолошко решење, захваљујући којем би био решен проблем процеса формирања извођачке технике уз неизоставно учешће чула додиром, те узајамних тактилних реакција са инструментом.

Неприпремљеност за изненадни прелазак са непосредне наставе на онлајн наставу нужно је проузроковала негативна искуства и бројне препреке са којима су се не само у нашој, већ и наставници у другим државама суочавали (имајући у виду сличност резултата који су добијени у истраживањима реализованим у другим државама са налазима нашег истраживања). С тим у вези, мањи број наставника, који су чинили узорак овог истраживања, није препознао ниједну позитивну страну или могућност наставе на даљину. Ипак, већи број наставника није потпуно конзервативног схватања, па се од потенцијала које поседује онлајн настава издваја могућност комуникације путем видео-позива, у случајевима додатне, допунске наставе и ситуацијама у оквиру којих ученици, због болести или других оправданих разлога, не могу присуствовати часу. Слање аудио и видео записа учениковог и наставниковог свирања, како би се решили одређени проблеми које ученик има у току вежбања, представља следећу могућност која би у будућој пракси била задржана. Таква би пракса довела ученике у ситуацију да, упоређујући своје снимке, пажљивије анализирају своје извођење и да на тај начин изграђују здраву самокритичност. Тиме се, како наставници истичу, развија степен њихове осамостаљености и способности за самопроверавање и самооцењивање. Ставови наставника који су учествовали у нашем истраживању у сагласности су са мишљењем наставника који чине узорак у другим испитивањима (Encarnaçao, Vieira & Brunner, 2021; Ververis & Apostolis, 2020). Њихова мишљења би требало да послуже као оквир за унапређивање могућности и услова за успешније реализовање инструменталне наставе на даљину.

■ ЗАКЉУЧАК

С обзиром на то да је процес наставе инструмента на даљину, у оквиру музичког система образовања Републике Србије, непланирано брзо „ступио на снагу”, те да јасна, усклађена и применљива стратешка иницијатива за овај вид наставе није тренутно постојала, наставници су се, уопштено говорећи, добро прилагодили на могућност реализовања онлајн наставе и успели су да одрже квалитетну комуникацију са ученицима. Међутим, *ad hoc* приступ дистанцијоној настави донео је низ проблема и изазова са којима су се наставници, током првих месеци рада, сусрели. Због проблема са слабом интернет конекцијом и квалитетом звука и слике при синхронном виду комуникације, наставници нису могли да имају јасан увид у учеников рад. С друге стране, истичући да кључни приступи за развој музичких знања и вештина не функционишу у онлајн окружењу, наставници су изразили забринутост за напредовање ученика. Упркос проблемима и изазовима, испитаници нису потпуно конзервативних

схватања и отворени су за могућност реализације наставе на даљину, али само у крајњој нужди.

Резултати овог истраживања представљају драгоцене информације о функционисању дистанционе музичке наставе, јер се настојало утврдити са којим су се потешкоћама сусретали наставници у свом раду, у ком степену су их превазилазили, као и шта би, имајући у виду садашње искуство, задржали у будућој пракси. Стога је важна импликација која произилази из наших резултата, али и налаза сродних истраживања, везана за област логистичке и финансијске подршке од стране државе, институција и надлежних органа, (имајући у виду непотпуне техничке услове, прековремени рад), те њихове стручне подршке у области компетенција које се тичу наставе на даљину. С тим у вези, и школе би требало да заузму проактивни став у вези са овим питањем, јер је систем (иако одговоран) гломазан и спор. Поред адекватних услова и подршке наставницима који се односе на реализацију наставе музичког инструмента на даљину, достизање задовољавајућих исхода учења и потпун квалитет онлајн наставе захтева усклађен, применљив, јасан стратешки план и адекватно технолошко решење које у потпуности поткрепљује специфичност и комплексност методологије рада, која је карактеристична за наставу музичких инструмената.

Сматрамо да је неопходно спровести истраживања у чијем ће фокусу бити изазови, препреке и вредности са којима су ученици али и њихови родитељи суочавали током реализовања наставе инструмента на даљину.

Имајући у виду све предности, искуства и постигнуте резултате у реализацији дистанционе наставе музичког инструмента, модел наставе на даљину, као део већ стеченог искуства свих наставника, представља релевантно питање будућности музичког школства. Његово се решавање може постићи како доношењем одговарајућих стратешких, технолошких решења која би реално подржала све потребе наставе музичког инструмента, тако и креирањем адекватног друштвеног окружења у коме ће бити афирмисан овај вид музичког образовања.

Коришћена литература

- ABRSM. (2020). *Instrumental Music Teaching During Lockdown*. Retrieved May 21st, 2021 from the World Wide Web <https://gb.abrsm.org/media/64339/abrsminstrumental-music-teaching-during-lockdown-27-may-2020.pdf>
- Ačić, G. i Nedeljković, M. (2021). Iskustva i praksa nastave na diljini u muzičkim školama u Srbiji za vreme pandemije Kovid-19. U M. Petrović (ur.), *Fenomen ritma – poreklo, izvođenje, značenje: tematski zbornik / 23. Pedagoški forum scenskih umetnosti* (str. 133–138). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Afrić, V. (2014). Tehnologije e-obrazovanja i njihov društveni utjecaj. U J. Lasić-Lazić (ur.), *Informacijska tehnologija u obrazovanju* (str. 5–25). Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- Bogunović, B. (2010). *Muzički talenat i uspešnost*. Fakultet muzičke umetnosti i Institut za pedagoška istraživanja.
- Brändström, S., Wiklund, C. & Lundström, E. (2012). Developing distance music education in Arctic Scandinavia: Electric guitar teaching and master classes. *Music Education Research*, 14(4), 448–456. <https://doi.org/10.1080/14613808.2012.703173>
- Buabeng-Andoh, C. (2012). Factors influencing teacher's adoption and integration of information and communication technology into teaching: a review of the literature. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology – IJEDICT*, 8(1), 136–155. Retrieved April 10th, 2021 from the World Wide Web <https://www.learntechlib.org/p/188018/>
- Calderón-Garrido, D. & Gustems-Carnicer, J. (2021). Adaptations of music education in primary and secondary school due to COVID-19: The experience in Spain. *Music Education Research*, 23(2), 139–150. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1902488>
- Cheng, L. & Lam, C. Y. (2021). The worst is yet to come: The psychological impact of COVID-19 on Hong Kong music teachers. *Music Education Research*, 23(2), 211–224. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1906215>
- Cox, M., Preston, C. & Cox, K. (1999). What Factors Support or Prevent Teachers from Using ICT in their Classrooms? *Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conference* (September 2nd-5th 1999). Brighton: University of Sussex.
- Damon, M. & Rockinson-Szapkiw, A. J. (2018). Online and face-to-face voice instruction: Effects on pitch accuracy improvement in female voice majors. *Pedagogy Development for Teaching Online Music*, 24(2), 21–44. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-5109-6.ch002>
- Daubney, A. & Fautley, M. (2020). Editorial Research: Music education in a time of pandemic. *British Journal of Music Education*, 37(1), 107–114. <https://doi.org/10.1017/S0265051720000133>
- Encarnação, M., Vieira, M. H. & Brunner, G. (2021). The experience of music teachers from Portugal and Germany during the Covid-19 pandemic: Hard times and creative solutions. In M. Pabst-Krueger & A. Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic. A joint publication by authors of the network of Music Teacher Associations in Europe (MTA)* (pp. 18–27). European Association of Music in Schools (EAS).
- Enloe, L. D., Bathurst, P. & Redmond, B. N. (2013). Attitudes and quality perceptions of university applied voice students participating in a videoconference vocal master class. *Journal of Technology in Music Learning*, 5(1), 17–34. Retrieved March 16, 2021 from the World Wide Web <http://skr.rs/zn8v>
- European Commission. (2012). *Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes*. Brussels: COM (2012) 669 final. Retrieved March 16th, 2021 from the World Wide Web http://ec.europa.eu/education/news/rethinking/com669_en.pdf

- Frejzer, A. (2011). *O umeću sviranja klavira*. Beograd: Clio.
- Karahan, A. S. (2014). The evaluation of synchronous distance ear training compared to the traditional ear training. *Educational Research and Reviews*, 9(23), 1266–1274. <https://doi.org/10.5897/ERR2014.1987>
- Kentnor, H. (2015). Distance education and the evolution of online learning in the United States. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 17(12), 21–34. Retrieved December 14th, 2021 from the Word Wide Web http://digitalcommons.du.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1026&context=law_facpub
- Kivi, A., Dimitra, K., Sezen, O. & Hatice C. (2021). Reactions and good practices to new corona conditions for teaching music in schools by music teachers in Germany, Greece, and Turkey. In M. Pabst-Krueger & A. Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic. A joint publication by authors of the network of Music Teacher Associations in Europe (MTA)* (pp. 18–27). European Association of Music in Schools (EAS).
- Koutsoupidou, T. (2014). Online distance learning and music training: Benefits, drawbacks and challenges. *Open Learning*, 29(3), 243–255. Retrieved March 16th, 2021 from the World Wide Web <https://www.learnlib.org/p/160411/>
- Kruse, N. B., Harlos, S. C., Callahan, R. M. & Herring, M. L. (2013). Skype music lessons in the academy: Intersections of music education, applied music and technology. *Journal of Music, Technology and Education*, 6(1), 43–60. https://doi.org/10.1386/jmte.6.1.43_1
- Medňanská, I. & Strenáčiková, M. (2021). Reflection on teaching music in schools in Slovakia during the pandemic and description of online teaching. In M. Pabst-Krueger & A. Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic. A joint publication by authors of the network of Music Teacher Associations in Europe (MTA)* (pp. 18–27). European Association of Music in Schools (EAS).
- Moscardini, L. & Rae, A. (2020). *We make music online: A report on online instrumental and vocal teaching during the Covid-19 lockdown*. Music Education Partnership Group. DOI: 10.13140/RG.2.2.20242.89289
- Odluka o obustavi izvođenja nastave u visokoškolskim ustanovama, srednjim i osnovnim školama i redovnog rada ustanova predškolskog vaspitanja i obrazovanja. (2020). *Službeni glasnik RS*, Br. 30/20.
- Opić, S. (2010). Korištenje nelinearnih testova u istraživanjima odgoja i obrazovanja. U A. Jurčević Lozančić (ur.), *11. dani Mate Demarina - Očekivanja, postignuća i perspektive u teoriji i praksi ranog i primarnog odgoja i obrazovanja* (str. 307–317). Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Petz, B. (2007). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Zagreb: Naklada Slap.
- Pike, P. D. & Shoemaker, K. (2013). The effect of distance learning on acquisition of piano sight-reading skills. *Journal of Music, Technology and Education*, 6(2), 147–162. https://doi.org/10.1386/jmte.6.2.147_1
- Schiavio, A., Biasutti, M. & Antonini P. R. (2021). Creative pedagogies in the time of pandemic. A case study with conservatory students. *Music Education Research*, 23(2), 167–178. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1881054>
- Škojo, T. & Ristivojević, A. (2021). Oblikovanje nastave solfeđa na daljinu. U M. Petrović (ur.), *Fenomen ritma – poreklo, izvođenje, značenje: tematski zbornik / 23. Pedagoški forum scenskih umetnosti* (str. 139–150). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Ververis, A. & Apostolis, A. (2020). Online music education in the era of COVID-19: Teaching instruments in public music secondary schools of Greece during the 2020 lockdown. Paper presented at the *International Conference on Studies in Education and Social Sciences*, 3rd-6th December, Is-

tanbul. Retrieved July 18th, 2021 from the Word Wide Web <https://www.researchgate.net/publication/349105299>

 Vulfolk, A. Hjuž, M. i Volkar, V (2014). *Psihologija u obrazovanju I, II*. Beograd: Clio.

Примљено 14.09.2021; прихваћено за штампу 14.12.2021.

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ ПО УЧЕБНОМУ ПРЕДМЕТУ «МУЗЫКАЛЬНЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ» ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ COVID-19 С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

Анна Ристивоевич

Белградский университет, Сербия, факультет музыкального искусства,
магистр теоретик искусства

Аннотация. В связи с тем, что пандемия вируса COVID-19 вызвала необходимость введения онлайн-обучения во всем мире, включая Сербию, система музыкального образования претерпела значительные трансформации; учителя столкнулись с рядом препятствий и проблем в своей работе. В данной статье мы высказали наше намерение дать чёткое представление о преподавательской практике, реализовавшейся после объявления пандемии. Мы задались целью определить препятствия в проведении онлайн-обучения предмету «музыкальные инструменты» (обучение игре на музыкальных инструментах), а также преимущества, которые, по мнению учителей, можно было бы интегрировать в традиционное обучение после окончания пандемии. На выборке из 220 учителей начальных музыкальных школ было проведено исследование, в котором сочетались качественный и количественный анализы собранных данных. Результаты показали, что учителя, особенно самые молодые педагоги, хорошо справляются с трудностями в онлайн-обучении. Из трудностей, с которыми сталкиваются учителя чаще всего выделяют те, которые по своему характеру относятся к техническим, а также жалуются на невозможность работы над техникой овладения навыками игры на инструменте, по причине отсутствия непосредственного контакта с учениками. Почти все учителя считают, что учащиеся в онлайн-обучении развиваются не так хорошо, как при обучении в классе. Тем не менее, в своей будущей работе учителя продолжили бы вести аудио-видео записи своей собственной и игры учащихся, а также проводить онлайн-занятия в ситуациях, когда ученики болеют или по какой-то другой причине пропускают занятия в классе. Педагогическое значение статьи относится к необходимости внедрения технологических решений, поддерживающих все аспекты инструментального обучения, а также к более интенсивной профессиональной поддержке учителям, в частности старшего поколения, в области тех компетенций, которые относятся к онлайн-обучению.

Ключевые слова: преподавание предмета «музыкальные инструменты» (обучение игре на музыкальных инструментах), дистанционное обучение, учителя, учащиеся, пандемия, COVID-19.

